

Motion till riksdagen

1987/88:Ub17

av Carl Bildt m. fl. (m)

med anledning av prop. 1987/88:109 om urval
m. m. till högskoleutbildning

Sammanfattning

Regeringens förslag till förändrat tillträdessystem undanröjer inte de negativa konsekvenser som är en följd av dagens system: taktikläsandet i gymnasieskolan, otillräckliga förkunskaper hos de högskolestuderande och onödiga väntetider mellan gymnasieskola och högskola.

Propositionen avslöjar med önskvärd tydlighet regeringens syn på tillträdesreglernas funktion: behörighetsreglerna skall ge så många som möjligt formell behörighet till högre utbildning, oavsett om detta uppfyller de kvalitetskrav som högskolan måste ställa eller ej, och urvalsreglerna skall i första hand fungera som ett "fördelningspolitiskt" medel för att ge olika "grupper" tillträde till högre utbildning.

Moderata samlingspartiet anser — till skillnad från regeringen — att tillträdesreglerna i största möjliga mån måste beakta de sökandes faktiska kunskaper. Behörighetsreglerna skall garantera att de som antas också har tillräckliga förkunskaper för att klara av de tilltänkta studierna. Urvalsreglerna måste utformas så att de studerande antas som har de bästa förutsättningarna för att med gott resultat klara av studierna.

Moderata samlingspartiet förespråkar i motionen att treårig studieförberedande gymnasieutbildning skall krävas för längre och mer krävande högskoleutbildning. Kraven på svenska och engelska i den allmänna behörigheten skall skärpas. Den av regeringen föreslagna utvidgade s. k. självprövningsrätten — att äldre studerande själva skall få avgöra om de är behöriga till viss utbildning — avvisas.

Vid urval mellan behöriga sökande skall merparten tas in på grundval av betyg. Övriga antas i ett provurval. Sökande med utländsk förutbildning antas i särskild ordning. Utrymme skapas för att anta sökande med särskild bakgrund och/eller meriter som inte lätt kan omvandlas till meritpoäng efter en individuell prövning.

Meritvärdering av arbetslivserfarenhet och proportionell kvotering mellan sökande från olika grupper avvisas. I motionen förespråkas möjligheter att införa viktning av betyg och konkurrenskomplettering med betyg.

Hela vårt samhälle och vår kulturella utveckling är beroende av att kunskaper hålls vid liv och att ny kunskap erövrar. Det ligger därför i samhällets intresse att skapa så goda betingelser som möjligt för utbildning och forskning. Även om sådana betingelser föreligger måste emellertid — eftersom tillgängliga resurser är ändliga — tillträdesystemet vara så utformat att det säkerställer att de för högre studier och forskning bäst lämpade också antas till den högre utbildningen.

Kvaliteten i den högre utbildningen och i förlängningen betingelserna för forskarutbildning och forskning är beroende av vilka som bereds tillträde till utbildningen. Nuvarande tillträdesbestämmelser, som i sina huvuddrag gällt sedan införandet av den s. k. högskolereformen år 1977, är en starkt bidragande orsak till den gradvis försämrade kvaliteten i svensk högre utbildning. Reglerna har medverkat till dagens brist på välutbildad arbetskraft inom centrala yrkesområden och Sveriges relativt sett försämrade internationella konkurrenskraft.

Den högre utbildningen och forskningen skall enligt vår mening vägledas av vetenskapliga mål. Universiteten är inte först och främst utbildningsanstalter för vissa yrken utan institutioner för utveckling av det mänskliga vetandet. Starka, självständiga universitet behövs också för att bl. a. garantera ett gentemot statsmakterna oberoende tänkande och kritik. Detta är av särskild betydelse när den offentliga makten nått en sådan omfattning som i vårt land.

Nuvarande organisation av den högre utbildningen och forskningen har fjärrat sig från en sådan synpunkt. Grundutbildningen har utformats för att i första hand passa arbetsmarknadens behov. Tillträdesreglernas funktion har framför allt varit att åstadkomma en förment jämlik rekrytering från olika social- och åldersgrupper till högskolan. Resultatet har bl. a. blivit större svårigheter att rekrytera forskarstudierande. En oproportionerligt stor andel av de statliga forskningsresurserna fördelas av sektorsorgan som departement och myndigheter. Den politiska styrningen av forskningen sätts därmed före inomvetenskapliga prövningar.

Universitet och högskolor måste få möjlighet att spela sin ursprungliga roll om Sverige framgent skall kunna försvara sin position bland världens industrialiserade länder och därmed också bibehålla och förstärka vårt välstånd. Universitet och högskolor måste ges möjlighet att "skapa hela personligheter, fria genom sin kunskap, ödmjuka inför det förflutna och ansvarsmedvetna genom sin insikt om kunskapens makt över framtiden" (professor emeritus Torgny Segerstedt).

De förändringar vi i det följande föreslår när det gäller tillträdesreglerna till högre utbildning skall ses mot denna bakgrund. När det gäller förslag om andra nödvändiga åtgärder för att förstärka högre utbildning och forskning i Sverige hänvisar till den av oss i januari väckta partimotionen om utbildningspolitiken (1987/88:Ub806).

Nuvarande tillträdesregler har, som tidigare nämnts, i sina huvuddrag gällt alltsedan högskolereformstarten 1977. Motiven för det tillträdesystem som då togs i bruk var bl. a. att vidga rekryteringen till högskolan och minska den sociala snedrekryteringen. Förkunskapskraven sänktes, s. k. arbetslivserfarenhet gjordes till en utslagsgivande merit vid urval till den mest eftertraktade utbildningen, proportionell kvotering mellan sökande med olika utbildningsbakgrund och ålder infördes, all högre utbildning blev totalspärrad och lottning blev det huvudsakliga urvalsinstrumentet mellan behöriga sökande till kortare utbildning i form av enstaka kurser.

Det stod tidigt klart att de nya behörighets- och urvalsreglerna hade negativ effekt för rekryteringen till högre utbildning och inte minst för forskarrekruteringen. Systemet ledde till taktikläsande i gymnasieskolan, eftersom de sökandes konkurrenssituation oftast blev bättre om de kunde konkurrera med högre betyg från tvåårig gymnasieskola efter eventuell komplettering än om de skulle konkurrera med relativt sett lägre betyg från treårig gymnasielinje, och till en "väntrumseffekt" mellan gymnasieskola och högskola till följd av meritvärderingen av arbetslivserfarenhet. Medelåldern för nybörjarna i högskoleutbildningen steg drastiskt, framför allt för de mest eftertraktade utbildningarna. För läkarlinjen höjdes nybörjaråldern med nästan tio år, vilket medförde att nybörjarna i genomsnitt var ca 30 år mot slutet av 1970-talet. Effekter i form av försämrad rekrytering till forskarutbildningen visade sig snart inom flera ämnesområden. Det visade sig också tidigt att — tvärtemot ett av huvudsyftena med de nya tillträdesreglerna — den sociala snedrekryteringen till högskolan förvärrades jämfört med situationen före 1977.

Under den förra borgerliga regeringstiden genomfördes vissa förbättringar av tillträdesystemet åren 1979 och 1980. Bl. a. avskaffades möjligheterna att erhålla meritpoäng för s. k. föreningslivserfarenhet, vikten av arbetslivserfarenhet reducerades och ett antal skärpningar av meritvärderingsreglerna i kvalitetshöjande syfte genomfördes, samtidigt som garantin för hur stor andel studerande som kunde gå direkt från gymnasieskolan till högskolan ökades. Mer radikala förändringar omöjliggjordes av att de partier som stod bakom högskolereformen, centerpartiet och socialdemokraterna, ansåg sig bundna av tidigare fattade beslut och av den socialdemokratiska oppositionens agitation mot snart sagt varje förslag till förändring av gällande antagningssystem.

När den akuta situation som uppstått till följd av antagningsreglerna blev uppenbar även för socialdemokraterna hörsammade den dåvarande socialdemokratiska regeringen oppositionens krav på en ny utredning om tillträdesbestämmelserna. Tillträdesutredningen tillsattes i november 1983 och avslutade och redovisade sitt arbete i slutet av 1985. Utredningen förordade att dess förslag till förbättrade tillträdesregler skulle träda i kraft fr. o. m. antagningen hösten 1989.

Regeringen har efter det att utredningen lagt sitt betänkande dröjt oacceptabelt länge med att presentera ett förslag för riksdagen. Det nu liggande förslaget kan träda i kraft först vid antagningen inför höstterminen 1991.

Förlorarna är de ca 140 000 nybörjare som förväntas påbörja högskoleutbildning de mellanliggande två åren.

Mot. 1987/88
Ub17

Regeringens förslag

Föreliggande proposition innehåller inga förslag om radikala förändringar av tillträdesystemet. Regeringens förslag utgör i första hand tekniska justeringar av tillträdesreglerna, varav flertalet utgör marginella förbättringar av ett i grunden undermåligt och skadligt system. Propositionen undanröjer inte de negativa konsekvenser som är en följd av dagens system: taktikläsandet i gymnasieskolan, otillräckliga förkunskaper hos de högskolestuderande och "väntrumseffekter" mellan gymnasieskola och högskola.

Propositionstexten avslöjar med önskvärd tydlighet regeringens syn på tillträdesreglernas funktion: Behörighetsreglerna skall utformas så att så många som möjligt får formell behörighet till högre utbildning oavsett om detta uppfyller högskolans kvalitetskrav eller ej, och urvalsreglerna skall i första hand fördela tillgängliga platser mellan studerande från olika "grupper" framför att välja ut den som är bäst lämpad för studier.

Regeringen har dessutom en statisk syn på urvalsfrågorna. Den förutsätter uppenbart att svårigheterna i framtiden kommer att ligga i att träffa val mellan flera kompetenta sökande till skilda utbildningar. Vi tror för vår del att högskolan i stället inom inte alltför många år framför allt måste inrikta sig på att lägga tid och möda på att rekrytera de för olika ämnen mest lämpade studerandena.

Trots att regeringen i propositionen hävdar att *ingen ovidkommande hänsyn* bör tas när behörighetskrav fastställs hävdar den samtidigt: "de regler som gäller för att få en utbildningsplats i högskolan måste stå i samklang med de mål för högskolan som lagts fast. Ett av målen för högskolepolitiken är att åstadkomma en vidgad social rekrytering. /.../ Ett medel att vidga den sociala rekryteringen är därför att underlätta övergången till högskolan från de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan. Samtidigt som det är angeläget att varje individ har en så god grund som möjligt för sin högskoleutbildning är det viktigt att kraven på allmän och särskild behörighet inte utgör i sammanhanget ovidkommande hinder för en sådan övergång. Lika så bör vid urvalet till utbildningarna hänsyn tas till behovet av en vidgad social rekrytering." Ett av de angivna motiven för den i annan proposition föreslagna treåriga försöksperioden med en ny treårig gymnasial yrkesutbildning är lika avslöjande, nämligen att den nya yrkesutbildningen skulle ge eleverna samma valfrihet vad gäller bl. a. högre utbildning som de elever som har gått en mera teoretisk utbildning.

Regeringen tycks med andra ord fortfarande tro att den sociala snedrekryteringen till högskolan kan motverkas med hjälp av tillträdesreglerna, trots att erfarenheterna från det system som infördes 1977 knappast kan vara uppmuntrande. Under senare år har den sociala snedrekryteringen snarare förstärkts, trots meritvärdering av arbetslivserfarenhet, indelning av de sökande i grupper och kvotering mellan grupperna osv.

Vi anser det för vår del varken möjligt eller önskvärt att i positiv riktning förändra den sociala rekryteringen till högskolan med hjälp av tillträdesreg-

lerna. Positiva förändringar kan emellertid åstadkommas genom insatser av föräldrar och genom den påverkan som kan utövas i de underliggande skolsystemen. Om skolundervisningen utformas så att man försöker ta till vara varje enskild elevs förutsättningar på bästa sätt, om man försöker att utveckla varje elevs begåvningsprofil maximalt, kommer också rekryteringen till högskolan att förändras. Då kommer också alla studerande, som har förutsättningar härför, att kunna rekryteras till för dem och samhället lämplig utbildning.

Det ligger nära till hands att misstänka att förslagen om behörighetsregler, proportionell kvotering mellan dem som kommer från treårig resp. tvåårig gymnasieskola (inkl. den treåriga försöksverksamheten), meritvärderingen av arbetslivserfarenhet m. m. bottnar i en bristande tilltro till s. k. arbetarbarns intellektuella förmåga. Vi vägrar att acceptera ett sådant synsätt.

Stor betydelse för rekryteringen till högskolan har emellertid utformningen av studiemedelssystem, arbetsmarknadsutsikterna och lönepolitiken. Om man seriöst önskar förändra den sociala snedrekryteringen till högskolan torde det viktigaste instrumentet vara att tillse att det blir även en ekonomiskt lönsam investering att satsa på högre utbildning. Vårt förslag till förändrat studiemedelssystem redovisas i särskild motion.

Behörighet för högskoleutbildning

Regeringen föreslår att nuvarande krav på allmän behörighet till högskoleutbildning i huvudsak skall fortsätta att gälla, trots att utredningen föreslog att kraven skulle skärpas och att krav på minst betyget 3 i svenska och engelska motsvarande två årskurser på tvåårig linje i gymnasieskolan alltid skulle krävas. Som motiv för att frångå utredningens förslag anförs att "studerande från tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan blir obehöriga för högskolestudier om de har betyget 1 i svenska och engelska. Det relativa betygssystemet medför att en viss andel elever på dessa linjer inte kan få högre betyg och att de således måste komplettera sin allmänna behörighet. Jag finner detta vara principiellt otillfredsställande."

Klarare än så kan kritiken mot nuvarande relativa betygssystem i den allmänna skolan knappast formuleras. Vi delar uppfattningen att gymnasieskolans relativa betygssystem har stora negativa konsekvenser för bl. a. tillträde till högskolan. Mycket hade varit att vinna på att ersätta det relativa betygssystemet med kunskapsrelaterade betyg, där antalet betygsteg också borde vara fler än i dagens system. Högskolans tillträdesregler hade då också kunnat utformas på ett enklare och mer rättvist sätt. Vi har i annat sammanhang föreslagit ett sådant system. I avvaktan på detta måste vårt förslag emellertid utgå från dagens betygssystem.

Det relativa betygssystemet till trots torde de sökande som har betyget 1 i svenska och engelska sällan ha de förutsättningar som krävs för att tillgodogöra sig högre utbildning. Det kommer då inte heller att vara till fyllest att kravet på bättre kunskaper i svenska och engelska möts med åtgärder inom ramen för högskoleutbildningen, vilket propositionen förordar. Vi anser därför att utredningens förslag skall bli riksdagens beslut.

Enligt vår mening måste tillträdesreglerna i största möjliga mån beakta de sökandes faktiska kunskaper. Behörighetsreglerna skall garantera att de som antas också har tillräckliga förkunskaper för att klara av de tilltänkta studierna. Urvalsreglerna måste utformas så att de studerande som har de bästa förkunskaperna och den bästa studieprognosen — den största sannolikheten för att med gott resultat klara av studierna — antas. Behörighets- och urvalsreglerna skall inte användas som fördelningspolitiska instrument. Detta är — vilket erfarenheterna av nuvarande system klart dokumenterat — dömt att misslyckas. Det är dessutom, vilket är värre, cyniskt mot de studerande som antas utan att ha tillräckliga förutsättningar för att klara av studierna, samtidigt som det innebär att vi i Sverige inte tillvarar våra personella och materiella resurser på det sätt som är nödvändigt om vi även framgent skall bibehålla och vidareutveckla vårt välbefinnande.

Det kan mot denna bakgrund ifrågasättas om reglerna för allmän behörighet över huvud taget fyller någon funktion. Reglerna utgör den minsta gemensamma nämnaren för de krav som alltid måste ställas för högre studier av vad slag det vara månde. För flertalet utbildningar måste den allmänna behörigheten kompletteras med särskilda behörighetsvillkor. Reglerna för allmän behörighet kan dock tjäna som viss information för presumtiva studerande, varför vi tillstyrker att begreppet tills vidare behålls. Utbildning som ställer lägre krav än vad som anges i den allmänna behörigheten bör inte klassificeras som högskoleutbildning.

Självprövningsrätten

Enligt nuvarande bestämmelser får sökande som uppnått 25 års ålder och har minst fyra års yrkeserfarenhet själv bedöma om han eller hon har de kunskaper som behövs för särskild behörighet i fristående kurser i vad avser krav på gymnasiebetyg i olika ämnen. Regeringen anför i propositionen att denna självprövningsrätt har stor betydelse för rekryteringen till fristående kurser av äldre studerande med erfarenheter från yrkeslivet och med avsikt att fortbilda sig i högskolan. Krav på att förkunskaper skall styrkas kan, enligt regeringen, "utgöra ett avgörande hinder för att söka till utbildningen". Regeringen anför också att "självprövningsrätten har därmed betydelse för en vidgad social rekrytering till högskolan". Regeringen föreslår därför att självprövningsrätten utvidgas till att också gälla de krav på kunskaper i svenska och engelska som ligger i den allmänna behörigheten. Antagningsmyndigheterna skall också kunna besluta om självprövningsrätt även för andra kategorier studerande vid antagning till fristående kurs.

Det kan, enligt vår mening, inte finnas någon grund för att t. ex. "25:4-or" själva får avgöra sin behörighet medan de som är ett år yngre tvingas att redovisa sin formella behörighet. Självprövningen vad gäller svenska och engelska för både allmän och särskild behörighet är särskilt märklig med tanke på de av utredningen föreslagna behörighetsgivande proven i just dessa ämnen. Det framgår emellertid inte klart av propositionen om utredningens förslag skall genomföras eller ej. Vi förordar att så sker.

Vi kan av förenklingskäl acceptera s. k. självprövningsrätt för vissa enstaka kurser, t. ex. vissa fort- och vidareutbildningskurser. I sådana fall

skall emellertid denna rätt ges generellt till samtliga sökande. Regeringens förslag om en utvidgad självprövningsrätt avvisas.

Mot. 1987/88
Ub17

Särskilda behörighetsvillkor

I tillträdesutredningen förelåg enighet om att de tre- och fyraåriga linjerna inom gymnasieskolan skall vara normalvägen till utbildning inom en stor del av högskolan. Utredningen var också enig om att det inte är rimligt att kräva fullt så mycket för andra utbildningslinjer inom den numera mycket vittomfattande högskolan. Tillträdessystemet får inte heller skapa en återvändsgränd för dem som valt "fel" linje i gymnasiet. Utredningen var också enig om att taktiska val av en tvåårig linje för att få bättre betyg och därmed uppnå en bättre konkurrenssituation i urvalet till eftertraktad högskoleutbildning måste motverkas.

Behörighetskraven har, enligt vår mening, en viktig "signalfunktion" gentemot presumtiva högskolestuderande. Om man anser att det normalt krävs genomgången minst treårig gymnasieutbildning för att klara av viss högskoleutbildning bör detta också vara ett behörighetskrav. Det är självklart också så att en treårig gymnasieutbildning ger en bredare och ofta nödvändig kunskapsbas för högre studier. En språkstuderande utan historiekunskaper får t. ex. svårt att tillgodogöra sig de språkhistoriska sammanhangen. Att i ett system med ett antal ämnen uppräknade i de särskilda förkunskapskraven även ta med historia för språkstudier torde emellertid inte bli vanligt förekommande.

Regeringens förslag kommer ändå att leda till en svåröverskådlig snårskog av särskilda förkunskapskrav för de olika högskoleutbildningarna. Kanske kommer viss utbildning att kräva förkunskaper i sex—sju skolämnen, som alltså måste kompletteras av dem som läst "fel" linje i gymnasieskolan. Regeringens förslag leder trots detta till att taktiktänkandet kan bestå, så att elever väljer att gå tvåårig linje — eller den föreslagna treåriga gymnasiala yrkesutbildningen — för att därmed få bättre betyg. För att få högsta betyg kompletterar de sedan i lugn och ro de ämnen som behövs för att söka till högskolan. Därmed kan de konkurrera ut dem som följt uppmaningen att som bästa förberedelse för högre studier läsa på en treårig högskoleförberedande linje, men som inte lyckats uppnå samma höga medelbetyg.

Enligt vår mening skall det vara möjligt att för längre och mer krävande högskoleutbildning kräva genomgången minst treårig studieförberedande gymnasieutbildning. För dem som har tvåårig linje — eller "fel" treårig — skall det finnas goda möjligheter till sammanhållen kompletterande påbyggnadsutbildning. Den nu existerande "vårdklossen" (ettårig kompletteringsutbildning inom vårdrkesområdet för elever med tvåårig gymnasieskola bakom sig) kan tjäna som modell för en sådan påbyggnad. De som inte får tillräckligt konkurrenskraftiga betyg för att antas till högskolan på grund av dessa får ändå en så god kunskapsgrund — efter eventuell ytterligare förkovran — att de klarar det föreslagna högskoleprovet med gott resultat. De ges därmed en reell andra chans att bli antagna till eftertraktad högskoleutbildning, samtidigt som de också har förutsättningarna att klara

av den tilltänkta utbildningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Mot. 1987/88
Ub17

Urval till allmänna och lokala utbildningslinjer

Regeringen föreslår att betyg och studiefärdighetsprov skall utgöra de huvudsakliga grunderna för urval till utbildningslinjer. Fördelningen av platserna mellan gruppen för betygs- och provurval skall kunna variera mellan olika utbildningslinjer inom intervallet 1/3 till 2/3. Poäng för minst fem års arbetslivserfarenhet skall kunna komplettera poäng för studiefärdighetsprov. Sökande som uppnått allmän behörighet endast genom studier vid folkhögskola skall antas både genom provurvalet och genom betygsurvalet. Antagningsmyndigheterna får möjlighet att på grund av särskilda skäl anta enstaka studerande. Studerande med utländsk förutbildning skall kunna antas inom betygsurvalet genom en motsvarande bedömning.

Regeringens förslag innebär en viss förenkling i förhållande till dagens system. Det är dock att märka att i betygsgruppen kommer att finnas tre undergrupper — sökande med treårig gymnasieutbildning, sökande med tvåårig gymnasieutbildning (eller sökande med treårig gymnasial yrkesutbildning) samt sökande med enbart omdöme från folkhögskolan — och i provgruppen kommer att finnas sökande både med och utan arbetslivserfarenhet. Till dessa grupper kommer en grupp studerande som kan antas på grund av särskilda skäl och därtill eventuellt studerande med utländsk förutbildning, för vilka propositionens förslag dock icke är helt enkla att tyda.

Att sökande med folkhögskoleutbildning skall utgöra en särskild underkvotgrupp i betygsurvalet har vi svårt att förstå motiven för. Andelen studerande med sådan bakgrund kommer i det alldeles övervägande antalet fall vara så litet att den proportionella kvoteringen kommer att utesluta dem från antagning. Regeringens förslag leder dessutom till stort administrativt merarbete och kontrollproblem för att avgöra att de sökande inte har mer än den uppgivna behörighetsbakgrunden. Skilda undersökningar har visat att sökande med folkhögskolebakgrund ofta är konkurrenskraftiga i provurvalet, varför det enligt vår mening bör vara tillräckligt för dem att delta i enbart detta urval.

Vårt förslag om att kräva minst treårig studieförberedande gymnasieutbildning för längre och mer krävande högskoleutbildning skulle avsevärt förenkla betygsurvalet. För utbildning med lägre krav skulle någon proportionell kvotering mellan sökande med tre- respektive tvåårig utbildning inte behöva göras — betygen kunde prövas i samma grupp. Vi kan inte heller dela regeringens mycket restriktiva syn på andelen studerande som skall kunna antas efter individuell prövning. Ett strikt formaliserat urvalssystem riskerar att missa många av de högt kvalificerade studerande som har en annorlunda bakgrund, vilken inte så lätt låter sig omvandlas till meritpoäng, och vilka studerande högskolan — och Sverige — har behov av. Det bör enligt vår mening ankomma på antagningsmyndigheterna att fastställa hur stor denna andel skall vara. Tillsammans med antagna med utländsk förutbildning bör andelen emellertid i normalfallet aldrig överstiga 15 % av linjens platser.

Den strävan som finns både i det nordiska samarbetet och inom ramen för det pågående integreringsarbetet inom den europeiska gemenskapen att riva existerande hinder på utbildningsområdet mellan länderna bör på alla sätt uppmuntras. Den ovan föreslagna begränsningsregeln för andelen antagna med utländsk förutbildning får självfallet inte tillämpas på sådant sätt att detta samarbete försvåras.

För att garantera en tillräckligt stor andel ungdomsstuderande direkt från gymnasieskolan bör den andel som antas i betygsurvalet inte understiga 50 %, om inte synnerliga skäl föreligger.

Arbetslivserfarenhet

Regeringen har både jämfört med dagens system och tillträdesutredningens förslag tonat ned betydelsen av arbetslivserfarenhet, vilket vi hälsar med tillfredsställelse. Motivet att premiera dem som skaffat sig en längre tids arbetslivserfarenhet genom att ge dessa extra meritpoäng när de söker till utbildningslinjer är emellertid ogenomtänkt. Utbildningslinjerna är ju oftast i första hand avsedda för yngre studerande som vill skaffa sig en längre sammanhållen högskoleutbildning. Äldre människor stimuleras inte heller nämnvärt att påbörja högre utbildning av favörer i antagningssystemet. Viktigt är emellertid att de inte missgynnas. Regeringens förslag innebär också att om de sökande genom en längre tids arbetslivserfarenhet har skaffat sig sådana reella — om än icke formella — kunskaper som är av betydelse för den sökta utbildningen detta också kommer att ge utslag i resultatet på högskoleprovet, varför regeringens önskemål härmed redan är tillgodosett.

Effekten av regeringens förslag kan bli ödesdiger för många presumtiva studerande. För mycket eftersökt utbildning kan andelen som tas in på enbart betyg vara så låg som mindre än 1/3 av antalet tillgängliga platser. Många som har mycket höga betyg från sin gymnasieutbildning kommer att finna att deras betyg trots allt inte räcker till. De blir då hänvisade till att konkurrera om den åtrådda högskoleplatsen bland dem som tar högskoleprovet. Av dessa kommer många att ha arbetslivserfarenhet. För flertalet blir det därför nödvändigt att skaffa sig den arbetslivserfarenhet som ger extra meritpoäng. Att de förbättrar sina kunskaper genom studier av skilda slag har ingen betydelse, eftersom detta inte skall ge några meritpoäng. Det kallas för konkurrenskomplettering och anses inte fint. Konkurrenskomplettering med hjälp av arbetslivserfarenhet är däremot fint. Och arbetslivserfarenhet med nuvarande definitioner är i stort sett allting utom att studera, vara arbetslös eller hemarbetande utan egna barn under sexton år.

Till detta skall läggas att sambandet mellan arbetslivserfarenhet och framgång i högre studier är obefintligt eller t. o. m. negativt, vilket visats bl. a. i studier som utförts av professor Sten Henrysson m. fl. vid pedagogiska institutionen vid Umeå universitet.

Regeringens inställning är således i detta hänseende också ologisk. Om däremot meritvärderingen av arbetslivserfarenhet inte gjordes skulle konkurrenskomplettering med betyg bli mindre angelägen, eftersom kunskaper som förvärvats efter gymnasieutbildningen — oavsett om de förvärvats

genom studier eller på annat sätt — kommer att resultera i bättre resultat på högskoleprovet.

Detta prov skulle då fungera som en "reell andra chans" för dem som misslyckats i gymnasieskolan och för dem som inhämtat sina kunskaper på annat sätt.

Regeringens förslag medför att en s. k. väntrumseffekt uppstår. De som inte kommer in med hjälp av sina betyg tvingas att skaffa sig någon form av arbetslivserfarenhet under minst fem år. Att många studerande skulle vara beredda att vänta så lång tid på den sökta utbildningsplatsen visar erfarenheterna från nuvarande system, i vilket den maximala tiden för tillgodoräkning av arbetslivserfarenhet tidigare var fem år. Den förhoppningsfulla studeranden kan alltså i regeringens system tvingas syssla med allt annat än studier under fem år för att i slutet kanske erhålla den eftertraktade utbildningsplatsen. Under tiden kommer han också att ta arbete från andra som inte har samma ambition. Att sådana effekter dessutom kan allvarligt skada forskarrekrutering till vissa ämnen samt därutöver utgör ett stort samhälls-ekonomiskt slöseri torde få kunna bestrida. Riksdagen bör därför som sin mening ge regeringen till känna att meritpoäng för arbetslivserfarenhet inte skall ges vid urval till högre utbildning. Konkurrenskomplettering med betyg bör däremot vara möjlig.

Det finns emellertid utbildning för vilken det anses nödvändigt att de studerande har erfarenheter av visst slag från arbetslivet — s. k. yrkeslivserfarenhet. Detta skall givetvis beaktas. Det skall emellertid, enligt vår mening, inte göras inom ramen för urvalet. Om yrkeslivserfarenhet är nödvändig för att de studerande skall kunna tillgodogöra sig utbildningen skall sådan erfarenhet utgöra ett särskilt förkunskapskrav. Detta är redan i dag fallet för flera utbildningslinjer.

Antagning av studerande med utländsk förutbildning

Regeringen anför att "invandrarstuderande, flyktingar, nordiska studerande och svenskar med utländsk förutbildning i urvalshänseende bör jämföras med sökande med svensk utbildning. En bedömning av deras tidigare utbildning och deras betygsmeriter bör göras och urval mellan de sökande ske i förhållande till vad som krävs av de studerande med svensk förutbildning." Det är knappast möjligt för riksdagen att, med ledning av detta uttalande, bedöma hur regeringens förslag är tänkt att fungera, i all synnerhet som den samtidigt föreslår att nuvarande begränsning av antalet studerande inom denna kategori till 10 % skall upphöra.

Uttalandet inger farhågor för ett utomordentligt tidskrävande, byråkratiskt och rättsosäkert förfarande. Vår slutgiltiga bedömning av förslaget får emellertid anstå till dess att regeringen för berört utskott mer i detalj redovisat sina intentioner i detta hänseende.

Meritvärdering av betyg

Tillträdesutredningen föreslog att viktning skulle kunna tillämpas för betygen i svenska, engelska och matematik samt i de ämnen som ingår i kraven

för särskild behörighet. Viktningen skulle med andra ord göras med utgångspunkt i vad som är väsentligt för den sökta högskoleutbildningen. Viktningen skulle därmed utgöra en del av de signaler som myndigheterna kan sända till de studerande om vad som är väsentligt i förberedelserna för utbildning.

Regeringen lägger emellertid med hänsyn till den mycket splittrade re-
missopinionen i frågan om viktning inget förslag om möjligheter till sådan.
Vi menar för vår del att möjligheterna att pröva det begränsade system för
viktning av betyg som utredningen föreslagit bör införas. Endast på detta
sätt kan praktiska erfarenheter av ett viktningssystemets för- och nackdelar
vinnas.

Deltagarna i Komvux utgör en särskild referensgrupp vid betygsättning-
en, och betygsnormerande prov finns ännu inte. Riksdagen har anvisat
medel för ett fortsatt arbete med att ta fram sådana prov. Regeringen räknar
därför med att studerande från Komvux bör kunna förväntas delta i betygs-
urvalet på samma villkor som de studerande i gymnasieskolan. Riksdagen
bör emellertid som sin mening ge regeringen till känna att för det fall såda-
na betygsnormerande prov inte är utvecklade sökande med Komvux som
grund skall hänvisas till provurvalet.

Urval till fristående kurser

Regeringen har anslutit sig till de kriterier för urvalet till fristående kurser
som moderata samlingspartiet fört fram under ett antal år. Enligt förslaget
skall olika urvalskriterier användas allt efter kursens syfte. Ett förenklat
förfarande skall kunna användas vid antagning till i praktiken ospärrade
kurser.

Vi tillstyrker därför förslaget med undantag av tillgodoräkandet av
eventuell arbetslivserfarenhet tillsammans med provresultatet i fråga om
urval till linjealternativ utbildning.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om syftet med behörighets- och urvalsreglerna för tillträde till högskoleutbildning,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att minska den sociala snedrekryteringen till högskolan,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det relativa betygssystemets negativa inverkan på högskolans tillträdessystem,
4. att riksdagen beslutar att för allmän behörighet skall krävas minst betyget 3 i svenska och engelska motsvarande två årskurser på tvåårig linje i gymnasieskolan,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utbildning som ställer lägre krav än vad som

anges i den allmänna behörigheten inte bör klassificeras som högskoleutbildning,

6. att riksdagen med avslag på regeringens förslag om s. k. självprövningsrätt för vissa studerande beslutar att sådan rätt endast skall få gälla för vissa enstaka kurser av främst fort- och vidareutbildningskaraktär och då generellt för samtliga sökande,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behörighetsgivande prov i svenska och engelska,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det för längre och mer krävande högskoleutbildning skall vara möjligt att som särskilt förkunskapskrav kräva genomgången minst treårig studieförberedande gymnasieutbildning,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inplacering i urvalsgrupp av sökande med folkhögskoleutbildning,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om individuell prövning av sökande till högskoleutbildning,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att andelen antagna efter särskild prövning och antagna med utländsk förutbildning i normalfallet tillsammans inte skall överstiga 15 % av linjens platser,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den andel som antas i betygsurvalet inte skall understiga 50 %, om inte synnerliga skäl föreligger,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att meritpoäng för arbetslivserfarenhet inte skall ges vid urval till högre utbildning,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att konkurrenskomplettering med betyg skall vara möjlig,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om yrkeslivserfarenhet som grund för högre studier,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om antagning av studerande med utländsk förutbildning,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att viktning av betyg skall kunna tillämpas vid urval till högre studier,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en förutsättning för att deltagare i Komvux skall få delta i betygsurvalet är att betygsnormerande prov skall ha tillämpats i utbildningen,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om urval till fristående kurser.

Stockholm den 30 mars 1988

Mot. 1987/88
Ub17

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Nils Carlshamre (m)

Rolf Dahlberg (m)

Bo Lundgren (m)

Arne Andersson (m)

i Ljung

Ingegerd Troedsson (m)

Ingrid Sundberg (m)

Rolf Clarkson (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Sonja Rembo (m)

Per-Olof Strindberg (m)

